

סימן ב

האם מותר ונכון לתת תעודת הכשר למסעדה או עסק הפועל בשבת

בעה"ת"ש, בשנים ועשרים יום לחדש שבט התשנ"ט.

שאלה זו נשאלה ע"י כמה רבנים, שהופיעו בפני ועדת הכשרות שע"י הרה"ר לישראל, ונדהמנו לשמוע שאמנם יש מקומות כאלה שיש להם תעודת הכשר מרבנים שונים, ע"פ תנאים מיוחדים שהתנו עמם לפי עניינם, ואמרו שברוב המקומות הללו נתנו להם הכשר רק לששת ימי המעשה בלבד, ולא לשבת, ויש שכותבים כן בגוף התעודה שההכשר הוא רק לימות החול. וכוונת נותני ההכשר הזה היא להצלת ציבור האוכלים שם שלא יאכלו נבילות וטרפות, דבלא"ה הם ימכרו שם בשר פיגולים ושקצים וכו', וע"י ההכשר נמנעים מכל זה, רק שאין הם מסכימים לסגור את המסעדה בשבת.

והנה אחד הרבנים שהשתתף בישיבה זו, ושמע את התנגדותנו התקיפה לכל זה, כתב לנו תשובה בענין, וכתב שבישיבה דנו בעיקר כיצד זה יראה וכיצד זה ישמע. ואסף כמה ענייני הלכה שונים בענין "הלעיטהו לרשע וימות" וסיים שרק לאחר שישמע חו"ד או יעשה מעשה אם ליתן תעודה כזו בעסקים שבתחומו או לא. עכ"ד.

ולא אאריך להעתיק את כל מה שאסף בסוגיא הנ"ל, אלא אכתוב את הנלע"ד בזה, ומכלל הדברים אתיחס למ"ש הרב הנד' הי"ו במה שנוגע לנידון זה.

א. ואמת אומר שקשה עלי מאוד לכתוב בענין זה, שלא יראה שיש מקום לדון בזה כלל, ואולם כיון שיש שכותבים על זה, ויש זריזים שגם עשו מעשה ונתנו הכשרים למקומות כאלה, והשתיקה עלולה להתפרש כהודאה, אמרתי לא עת לחשות. ואני תפילה, לאל נורא עלילה, שלא תבא על ידי תקלה, קטנה וגדולה, ולא נכוש ולא ניכלם לעולם ועד. וה' יאיר עינינו בתורתו אמן.

ואקדים ואומר שקצרה דעתי מחבין, איך ניתן לחשוב לתת תעודת הכשר למפעל או למסעדה שמכינים אוכל בעצם יום השבת בדרך קבע ה' יצלנו, האם אפשר לסמוך על אנשים אלו שדומסים את השבת קדש בגאווה ובוז, ובאותו מקום ינהלו עסק כשר ויזהרו בהלכות איסור והיתר. אם בארזים נפלה שלהבת הזלחל עד שעשו שבתם

תואר כשר ולא מהדרין. ומיהו למרות מ"ש, אם יש קהילה שנהגו בזה היתר מאבותיהם אין לנו לאוסרם עליהם דיש להם על מה שיסמכו, וגדול המנהג. וכמובן שצריך להקפיד מאד על הבדיקות שיהיו בקפדנות אחר שיפרידו את העורות זמ"ז, ואם יש נקב בפנימי מעבר לעבר יטריפו ולא יסמכו על בדיקת העור החיצון.

ועוד אמינא במה ששאלו במסעדה שיש לה הכשר של מהדרין ע"י בד"צ מסויים, ורוצים לאפשר להם לתת אורז מפותט לפי הזמנה כי יש להם בזה מסורת עוד מהונגריה מאבות אבותיהם, ויש יהודים יר"ש שאוכלים את זה עפ"י מנהג אבותיהם, ומוכנים לכתוב באותיות גדולות שהאווזים הם רק לאלה שנהגו לאוכלם עפ"י מנהג אבותיהם, ושאינן עליהם הכשר הבד"צ. נלע"ד דיש מקום לדון בזה אם יעשו הסדרים המניחים את הדעת, ויקנו את האווזים ממקום המומלץ ע"פ הבד"צ ושיבחרו את האווזים שהושט שלהם חלק לגמרי, ויפרסמו שאין זה בכלל ההכשר של הבד"צ. ודי בזה לעת עתה.

עוד יש מקום לדון בהצעתו של כב' ידידנו הנכבד, ידיו לו רב באומנות זו של שחיטה ובדיקת האווזים. הרה"ג ר' ישי מנדל שליט"א, רב משחטת האווזים בעי"ת פתח תקוה ת"ו. שהציע לבדוק חלק מהאווזים הנקראים מולרדים, שהוא זן מורכב מאווזים וברווזים, ועור הושט שלהם רך, וכשמפרידים את שתי העורות, חלק גדול מהם נקרע, ומטריפים אותם משום החשש דשמא נקרע במקום הריעותא וכו'. והציע שכאלה תיעשה הבדיקה בעור הפנימי, מן הצד הפנימי, בלי שיפרידו את שני העורות, ולא יכשירו אלא אם כן ימצא חלק לגמרי, זאת הצעתו. והגב' שיש מקום עפ"י דין לשאת ולתת בזה, מ"מ קשה לשנות ממה שנהגו דורות ראשונים שהקפידו להפריד בין שני העורות ובדקים את הפנימי לבדו. ואם כי יש שיפור גדול בגלל ההלעטה וכנ"ל, עדיין צריך להתיישב בדבר.

וחשבתי בזה רבות ואני רוצה לבדוק עוד בכמה ענינים בזה מבחינה מעשית ולהתיעץ עם כמה מומחים בתחום זה, ובעה"ו שוב אשוב לדון בזה להלכה ולמעשה, וה' הטוב ינחנו בדרך אמת, ולא נכוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד אמן.

ע"ה שלמה משה עמאר ס"ט.

חול גמור, איך נאמינים בענייני כשרות, האין זו העלמת עין מן האמת הפשוטה, ואע"ג דבימינו נותנים הכשר למפעלים ועסקים, שבעליהם מחללים שבת, מה שלא היה בדורות קודמים, שלא התיירו למכור בשר וכיו"ב אלא לאנשים כשרים המוחזקים כיר"ש בלבד, ובדורינו זה הקילו בזה מפני הדוחק והלחץ וצורכי הדור, וסומכים על השגחה צמודה וחזקה, ע"י אנשים יראים ונבונים שמוכשרים לעבודה זו, ובמסעדות ומקומות הדומים להם מפקידים את המפתחות בידי המשגיח, והוא הפותח והסוגר ועל פיו ישק כל דבר, כדי למנוע מהם שלא יכניסו מאכלים שאינם מבוקרים כהלכה. וגם עם כל הזהירות כמה פעמים נתגלו פירצות וחקלות כידוע, ומשתדלים לשמור ככל האפשר, מ"מ כו"ע קפדי שבמקום ההוא שיש לו השגחה וכשרות של רבנים, שלא יחללו בו שבת ח"ו שהיא יסוד היהדות והתורה, אך אם ח"ו יחללו שם שבת הרי הם מכריזים על המקום הזה שהוא מתנגד לכל דבר שבקדושה, ואיך ניתן להכריז עליו כמקום כשר, והרי אין לך סתירה גדולה מזו, ואין חילול ה' גדול מזה שעל מקום כזה תתנוסס תעודת הכשר מהרבנות, אין זה אלא מתוך הירידה הגדולה שעוברים על השבת ושונים בדבר עד שנעשה להם הדבר כהיתר ח"ו. ואצל רבים אכילת איסורים חמורה בעיניהם ולא מזלזלים בה, אבל קדושת שבת נעשית להם כדבר של מה בכך ח"ו.

ב. וכבר אמרו חז"ל כל המחלל את השבת כאילו חילל את התורה כולה. ושקולה שבת כנגד כל התורה כולה, והיא הלכה פשוטה בתלמוד ובכל הפוסקים, ששבת חמורה מכל מצות התורה, והילך לשון הרמב"ם ז"ל בהלכות שחיטה (פ"ד הי"ד), ישראל משומד לעבירה מן העבירות שהיה מומחה (בשחיטה), הרי זה שוחט לכתחילה, וצריך ישראל כשר לבדוק הסכין ואח"כ יתננה למשומד זה לשחוט בה, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק. ואם היה משומד לע"ז, או מחלל שבת בפרהסיא, או מין והוא הכופר בתורת משה רבינו, כמ"ש בהלכות תשובה, הרי הוא כגוי ושחיטתו נבלה. עכ"ל. נמצא שחילול שבת חמור מכל מצוות התורה ושה בחומריו לעבודה זרה, ודינו כמו מומר לכל התורה כולה, ואפילו שחט שחיטה מעליא ובדקנו לו את הסכין לפני השחיטה ולאחריה, ונמצאת חדה וחלקה כדת, הרי זו נבלה. כמבואר בהרמב"ם ז"ל שם (הלכה י"א) בגוי ששחט אע"פ ששחט בסכין יפה, ואפילו בפני ישראל הרי זו נבלה. ע"ש. וכאן כתב הרי זה כגוי ושחיטתו נבלה.

ומרן ז"ל שם בכסף משנה כתב, שכן הסיקו בריש מסכת חולין (ה' ע"א) דמשומד לדבר אחד, לא הוי משומד לכל התורה כולה. חוץ ממשומד לע"ז ולחלל שבת בפרהסיא. וכ"כ הרדב"ז ז"ל בפירושו שם. וגם רבינו הטור ביו"ד (סימן ב' ס"ו) כתב והני מילי לשאר עבירות חוץ מע"ז וחילול שבת בפרהסיא, אבל משומד לאחת מאלו הוי כגוי גמור. וכן פסק מרן ז"ל בשו"ע (סימן ב' ס"ה) מומר להכעיס וכו', או שהוא מומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא, או שהוא מומר לכל התורה כולה אפילו חוץ משתים אלו, דינו כעכו"ם. עכ"ל.

ומדברי הש"ך שם (ס"ק ט"ז) נראה דס"ל שהוא כעכו"ם ושחיטתו אסורה מן התורה. וכתב שם שכן משמע בר"ן והתוס' והרא"ש וכו', ודלא כהב"ח שכתב דשחיטתו אסורה מדרבנן. עו"כ דבסימן קנ"ח משמע דמומר להכעיס הוי אפיקורוס, ובאפיקורוס כתב הרמב"ם ז"ל שהוא כעכו"ם ושחיטתו נבלה. עכ"ד. ומדבריו יראה דק"ו למי שמחלל שבת בפרהסיא שהוא מן התורה, שמפורש ברמב"ם שם שהוא כגוי ושחיטתו נבלה. ואפשר שגם הב"ח יודה במחלל שבת ששחיטתו אסורה מן התורה. וקשה לי בזה דמהרמב"ם ז"ל נראה שאפילו בגוי אין שחיטתו אסורה מן התורה, אלא כשהוא עובד ע"ז דוקא. שכן כתב בהלכה י"ב שם, וגדר גדול גדרו בדבר שאפילו גוי שאינו עובד ע"ז שחיטתו נבלה. עכ"ל, ומלשון גדר דנקט משמע דרק מדרבנן הוא דשחיטתו נבלה. והדבר מפורש להדיא בפ"י הרדב"ז והכסף משנה והלח"מ שם, עו"כ שם בכס"מ שהרא"ש בשם ר"י כתב דטעמא משום דכתיב וזבחת ואכלת. אותו שהוא בר זביחה אכול מזבח. עכ"ל. עכ"פ קשה מזה ע"ד הש"ך דכתב שיהודי מומר שחיטתו אסורה מן התורה.

ואולי י"ל דיהודי עובד ע"ז דינו כגוי עובד ע"ז, ששחיטתו אסורה מה"ת לכו"ע, ואפשר דה"ה נמי ליהודי מחלל שבת בפרהסיא או מומר להכעיס, דדינו שוה לעובד ע"ז. וצ"ע. והפ"ת שם (סק"ו) כ' דדעת החתם סופר (סימן א') כדעת הב"ח. וגם בדרכי תשובה שם (ס"ק ע"ה) כ' בשם נועם מגדים דמומר לשבת הוא רק מדרבנן. ושכ"כ בשו"ת מהר"י אסאד. והגאון ערך השולחן כתב בשם פני דוד דאינו מומר מן התורה אלא כשהוא מומר לכל התורה כולה, אבל לע"ז ושבת הוא מדרבנן. והוא ז"ל השיג עליהם והעלה דגם לע"ז ושבת הוי מומר מן התורה. וכתב עוד לעיין במחנה חיים ובדעת תורה (יו"ד ס"י ב' ס"ק כ"ז). נמצא דיש עוד דעות דקיימי בשיטת הש"ך

איסורי מאכלות למיניהם, ועל כולם תתנוסס תעודת הכשרות וכדאי בזיון וקצף.

ואפילו המאכלים הכשרים נאסרים ע"י שמבשלים וצולים אותם בשבת, וכדתיניא בתוספתא דשבת (פ"ג) והובאה בגמ' דשבת (ל"ח ע"א) ובחולין (ט"ו ע"א) ועוד, תניא המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל דברי ר"מ, רבי יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת, במזיד לא יאכל עולמית. רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג, יאכל במוצאי שבת לאחרים ולא לו, ובמזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים ע"כ. ורבו הדעות בזה בראשונים. והרמב"ם ז"ל בהלכות שבת (פ"ו הכ"ג) כתב, ישראל שעשה מלאכה בשבת בודוק, אסור לו ליהנות ממנה עולמית, ושאר ישראל מותרים בה למוצאי שבת מיד, שנא' ושמרתם את השבת כי קודש היא. היא קודש ואין מעשיה קודש. כיצד ישראל שבישל בשבת במזיד יאכל במוצ"ש לאחרים. אבל לו לא יאכל עולמית. ואם בישל בשגגה, למוצ"ש יאכל בין הוא ובין אחרים מיד וכן בכל כיו"ב. עכ"ל. וכתב המ"מ שם דפסק כרבי יהודה והכריחו המפרשים ז"ל שפירוש דברי ר"י כך הוא, בשוגג יאכל למוצ"ש בין לו ובין לאחרים, ובו ביום אסור לכל. ובמזיד הוא לא יאכל עולמית, ואחרים אוכלים (במוצ"ש), וכ"כ בהלכות פ' כירה (דף ל"ח ע"א), ופסקו כר' יהודה וכ"כ הגאונים ז"ל וכן הכריע הרמב"ן ז"ל בחידושו לחולין שם, ובמלחמות לשבת שם. עכ"ל, (וע"ש שיש חולקים ומחמירים שגם אחרי' במוצ"ש ימתינו בכדי שיעשו). והטור בא"ח (סימן ש"ח) כתב שהגאונים פסקו כרבי יהודה, ור"י פסק כרבי מאיר, דבשוגג מותר אפילו לו לבו ביום. ובמזיד, בו ביום אסור גם לאחרים, ובמוצ"ש מותר גם לו. ע"כ ויראה שאין חילוק בכל מעשה שבת, אבל בעל התרומה כ' דוקא מבשל בשבת בשוגג מותר גם לו, דמעיקרא חזי לכוס, אבל השוחט או שאר מלאכות דמעיקרא לא חזי כלל, כגון שהדליק נר, אפילו בשוגג אסור לו באותו שבת.

ומרן ז"ל כב"י שם הביא דברי הגמרא והראשונים, וכתב ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל מסכימים לדעה אחת וכ"פ הגאונים והרמב"ן ז"ל, הכי נקטינן. וכ"פ בש"ע (סימן ש"ח ס"א) בהנ"ל, וע"ש ובדברי הר"ב בהגה ושאר אחרונים, הכלל העולה שכל מה שנתבשל בשבת אסור לבו ביום בין למבשל עצמו ובין לאחרים, ובזה אין חילוק בין מזיד לשוגג. וההבדל שיש ביניהם הוא למוצאי שבת ורק לגבי המבשל עצמו דבמזיד אסור לו עולמית ובשוגג מותר במוצ"ש. אבל לאחרים מותר במוצ"ש גם במזיד. ובמלאכה דרבנן תלוי במחלוקת

דמחלל שבת או עובד ע"ז הוו מומרים מה"ת. ולכאורה נראה שזהו דעת הרא"ש בשם ר"י ז"ל שהובא בכס"מ הנ"ל.

שד"ר בחידושי הגאון רעק"א ז"ל על הש"ע יו"ד (סימן ב' ס"ב) שכתב דהש"ך (סק"ב) ס"ל דשחיטת גוי אפילו שאינו עובד ע"ז, אסורה מן התורה. ולמד כן מהש"ס חולין (ה' ע"א) גבי מכס ולא כולכם, להוציא את המומר. וכו', וכ"ש גוי אפי' שאינו עובד ע"ז. והוא ז"ל כתב עליו דאם הכרח זה נכון הוא, קשה להרשב"א ז"ל דאמר מומר אוכל נבלות להכעיס שחיטתו מותרת, וכן להר"ן באינו חושש לזכות, אלא ע"כ דמיקרי בר זביחה כיון שמצווה על כך. והקשה אמאי מומר לכל התורה אסור מה"ת, ומה בכך שהוא כגוי, הא גוי עצמו אי הוי בר זביחה הוה שחיטתו כשרה, ומומר מצווה הוא בכך, א"ו דהוא רק מדרבנן עכ"ד, (וע"ש במ"ש לפרש הסוגיא). ולפי מ"ש רעק"א בשיטת הש"ך שגם גוי שאינו עובד ע"ז שחיטתו אסורה מן התורה, ודאי שהוא דלא כהרמב"ם ז"ל, ולא יועיל מ"ש לעיל דאילו יהודי מומר שאני וצ"ע עדיין.

נמצאנו למדים דכל הפוסקים שוים שהמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם, ולא מצאנו עון השוה לו בחומרתו כי אם עבודה זרה בלבד. (ולדעת הש"ך וסיעתו הוא מן התורה ולשאר הפוסקים הוא מדרבנן, מ"מ שחיטתו אסורה לכו"ע).

ג. וכתב הש"ך שם (סי' ב' סק"יז) דאפילו חילל שבת בפרהסיא רק פעם אחת נעשה מומר. ובגליון מהרש"א שם כתב דלא הוי מומר עד שיחלל שבת בפני עשרה (שזהו בפרהסיא) וכמ"ש הרשב"א שהובא בב"י יו"ד (סימן קי"ט), או שידוע לעשרה כמו באסתר, ועיין פלתי (סימן י"א סק"ב). ויש מקום לומר שבצטקים רעים כאלו המופעלים בקביעות, תוך רמיסת קדושת השבת במרד ובמעל, לעיני הרבים, וכמעט שעוברים שם על כל הש"ל מלאכות, אפשר דחשיבי מומרים גמורים מן התורה לכו"ע, ואפילו אם היד מקפידים על שמירת כל המצות האחרות, וק"ו בכגון אלה, ואיך יעלה בדעת לסמוך עליהם שישמרו את הכשרות. ואיך אפשר לתת תעודת כשרות ושהוא עדיף רשמית שהמקום עובד בכשרות, והוא מחלל את הקדוש ביותר לישראל.

ובשבת שא"א להעמיד משגיח במקום כזה, ובהעדר השגחה כדת, בודאי שיכניסו שם מן הבא לידם מן הפיגולים ושאר איסורים שהם נמכרים בזול הרבה ותאות הבצע גדולה היא עד מאד, ורק אין יראת ה' במקום הזה, ונמצא דמלבד חילול השבת נוספים בזה גם כל

נמצא דעדיין לא באנו לכלל דיון בסוגיא דהלעיטהו, דכל הדיון בזה הוא במקום שאנו מצילים אותם מן החטא, ובנידוננו לא מצילים אותם מאיסורים ואולי מרבים להכשילם, דסומכים הם על ההכשר שלא יכול להתקיים במקום כזה. והגם שיש חלק שבהעדר כשרות יאכלו גם במקום של נבלות וטרפות, מ"מ יש חלק גדול יותר שימנע מלאכול איסורי' כאן, וגם החלק שיאכל טרפות לא הועיל מידי לענ"ד אם יאכל במקום כזה. וא"כ הדיון האמיתי בזה הוא על עצם הכשרות שאין לה קיום אפי' שעה אחת במצב הזה, ולא כפי שכתב אותו רב נר"ו דכל הדיון בזה הוא במה שסובב לסוגית הלעיטהו לרשע. ה. והיו שהציעו לתת הכשר למקומות אלו רק לששת ימי המעשה בלבד, ולא ליום שבת קדש, והציעו גם לכתוב כן להדיא בגוף תעודת הכשרות, והנה מלבד החילול ה' הנורא, שמקום שבו מתנהל עסק כשר בהשגחת הרבנים, רומסים בו שבת ביד רמה, ועוד שהרבנות עצמה מסייעת בפירסום הענין בגוף התעודת כשרות, הנה יש בזה גם מיכשול דהרואים תעודת הכשר לא ילכו לקרא את האותיות הקטנות, ומסתפקים הם במועט בעניני הדת, ודי להם לראות תעודה מרחוק שנקרא שם הכשרות על המקום הזה ולא יחפשו עוד, באומרים האם אנחנו יותר צדיקים מהרבנים עצמם. ובעיני ראיתי כמה פעמים בעסקים שונים שהרבנות חדלה לתת להם הכשר, והמשיכו לתלות תעודת הכשר ישנה במירמה, ואין איש שם על לב. ולמעשה מכיון שאין השגחה בשבת לא יניחו ידם מהרע ומהביא כל תועבה אשר שנה ה' ב"ה, ויאכילום פיגולים וכו' על חשבון אותה תעודה ונותניה.

ויש שמתחכמים ועושים מעשה רב, שבכל יום שיש המשגיח נוטל עמו את תעודת ההכשר, ובמוצאי שבת היא שבה אל בית אביה כנעוריה עד ערב שבת הבאה ושוב תצא לחפשי וחוזר חלילה, וגם זה הבל ורעות רוח, דרבים מהבאים שם כבר ראו את התעודה באחד מימות החול, ושוב לא ישימו לבם ע"ז ולא ידעו בשכבה ובקומה. ואפילו אם א' יוצא מן הכלל ישים לבו גם לזאת ויבא לשאול את בעה"ב, התשובה תהיה שאין לו לדאוג כי הכל בסדר, רק שהרבנים לא מסכימים להניח תעודתם במקום שפתוח בשבת. וההוכחה לכך מוכנה ומזומנה בידו, באמור לו תיכף תראה בעיניך שאחר השבת תשוב התעודה להתנוסס לתפארה, כאשר היתה באמנה אתו. וכאמור האנשים הללו סומכים על כל שיחה קלה, ויבואו למכשול ותקלה, ואשימם בראשיכם, שהאשם נובע מעצם הענקת התעודה למקום הלא נכון כלל ועיקר. וכל מי שיש

האחרונים, הגר"א ז"ל מתיר בשוגג לבו ביום ליהנות ממנה, וכ"ד הח"א, אבל המש"ז (אות א') אוסר. אבל במזיד אסור לכ"ע עד מוצאי שבת ואפילו לאחרים, ועיין להרב כה"ח (שם סק"ז), שהפוסקים מחלקים בין בישול וכיו"ב שגוף האוכל משתנה. לבין הוציא פירות מחוץ לתחום והחזירם, דמותרים לבו ביום אפי' במזיד, שלא נעשה איסור בגוף הפרי ולא נשתנו ממה שהיו.

ד. ובמסעדות שעושים כל הכנת האוכל בשבת ועוברים על רוב ככל הט"ל מלאכות, והוא בקביעות ובפרהסיא גדול. בודאי דאסור לכו"ע לבו ביום, וגם הנותר ממנו לאחר השבת אסור למבשלים והעובדים בעצמם לעולם ועד. וגם הכלים שבהם בישלו אסור למבשלים עצמם לעולם, וכמ"ש המג"א (רס"י שי"ח) ושאר אחרונים בשם הרשב"א ולאחרים מותר אחר השבת דלא תמירי מהאוכל עצמו. ועיין בשו"ת צור יעקב (סימן ט"ז) ד"ה ואשר שאל אם מותר וכו'. מ"ש בזה, ועוד יש מקום לומר שגם לאורחי המסעדה אסור האוכל שנתבשל בשבת גם אחרי השבת וכן הכלים, כמו למבשלים עצמם. ואע"ג דדעת רוב האחרונים דמותר לאחר השבת גם למי שנתבשל בשבילו, וכמ"ש המג"א ועוד אחרונים, וכ"ד הא"ד ור"ז הובאו בכה"ח שם (ס"ק י"ב), מ"מ כתב שם בשם הנהר שלום דראוי להחמיר גם למי שנתבשל בשבילו, ע"ש.

ועוד דכל זה הוא באקראי בעלמא, אבל דבר הנעשה בקביעות, יש מקום לומר דלכו"ע אסור גם לאורחי המסעדה, דבכל שבת מבשלים עבורם בדרך קבע, (דהמתירים למי שנתבשל בשבילו, כתבו דלא חיישינן שיאמר לישראל לבשל בשבילו, דאין אדם חוטא ולא לו). ובאמת כך פסק הגאון כתב סופר (חא"ח סי' נ') בפונדק של ישראל שמבשל בקביעות מדי שבת בשבתו, דודאי אסור גם למי שנתבשל בדעתו וברצונו, עוד הוסיף וכתב שם, שאפילו למי שלא נתבשל בשבילו כלל, לא יקנה ממנו משום לפני עור לא תתן מכשול, ומשום דמסייע בידי עוברי עבירה, והובא בכה"ח (ס"ק י"ב), והמסעדות בימינו דרכם לבשל כמויות גדולות ולהכניס לקראת הבאים בשעריהם, ה"ז נחשב כמבשל בשבילם ומדעתם. ואם יערבו את הנותר בשבת עם האוכל של החול נמצאו מכשילים גם אוכלי הכשר שבאים רק בימות החול, ואילו למבקרים שם בשבת לא הועלנו מאומה, ואולי בלא ההכשר היו נמנעים גם הם דידוע דרבים בין מחללי השבת בנסיעה וכיו"ב, שמקפידים על הכשרות, וכאן יאכלו מן הבא לידם בגלל התעודה, ולמעשה יאכילום בישולי שבת, וכל דבר טמא ואסור מהעדר השגחה במקום.

לו נסיון בכשרות ולו במעט, ויודע את בוראו וירא ממנו, יודע אמיתת דברים אלו, שאינם חששות בעלמא ואין בהם שום הגזמה.

גם מה שטוענים שאין מקום כשר באזור מסויים ובלית ברירה רבים יאכלו בלי כשרות כלל, ופשוט דאין בטענה זו כדי לשנות את האמת ולעודדה, דסוף סוף בתנאים אלו אין הכשר גם בזה, ומה לי אם יאכלו איסורים בלי תעודה או עם תעודה, ואדרבא בהעדר מסעדה כשרה באזור יש תקוה שיום א' יתעורר מאן דהוא להקים מסעדה כשרה באמת, ובפרט בימינו שרבים הם דורשי הכשרות, והסוחרים חכמים המה לדעת מה הקונים מבקשים ומתאימים את עצמם לפי הדרישות, וכאשר עינינו רואות. יש עוד חסרון ניכר במתן הכשר לימות החול בלבד, שזה בודאי יפגע חמורות גם במאכלים של ימות החול, דכיון שאין השגחה בשבת ואיש הישר בעיניו יעשה, להביא סחורות מכל אשר תאווה נפשם, הרי בזה נפרצה חומת הכשרות באותו המקום, ואין בכוח המשגיח וגם הרב למנוע תערובת הסחורות משבת לחול, ואפילו שיחייבו אותם להחזיק מקררים נפרדים לחול ולשבת, וכן יפרידו את מחסני המזון ושאר אביזרים, כל זה לא יועיל ולא יציל, וא"א לעמוד ולפקוח עין לילה כיום כל הכ"ד שעות שבכל יום ויום. ולא ניתנה ההשגחה למלאכי השרת. ולואי שיצליחו לעמוד על משמרת הכשרות במקום ששומר שבת ומועדי ישראל ע"י משגיח מלומד ומזורז וחרוף בשכלו ועינו פקוחה, וגם בזה כמה תקלות היו באיזהו מקומן של זבחים ומטבחים, והמפורסמות אינן צריכין ראייה. אבל באופן שבאותו מקום עצמו רומסים בגאווה וכוז כל דבר שבקדושה ועד לרמיסת שבת הגיעה ידם, איך יעלה בדעת שניתן עוד להשגיח שלא יערבו וישחיתו, אחר שכבר נפרצו הגדרות והשליטה יצאה מתחת ידינו וידי המשגיחים, עד שנמצא שמזיקים בזה גם לכשרות של ימות החול, ומכשילים את שומרי השבת והכשרות הבאים רק בימות החול בלבד, ולמחללי השבת לא הצלנו במאומה. ונמצא זה חוטא וזה לא זוכה. והוא רחום וכו'.

וב"מ דין, י"ל ואפילו אם היה המצב כזה שיכולים למנוע מהם איסורים של מאכלות אסורות, אפ"ה נראה דאין לנו להזקק להכשיר מקומות כאלו, כי עצם נתינת כשרות למקום כזה תגרום להחלשת הדת וזילזול ש"ק ח"ו בעיני הבריות, באומנם התייר פרושים הדבר, שהרי אנו רואים שהרבנים נזנחים הכשר למקום כזה. וידועים ומפורסמים הם דברי רבינו יצחק עראמה ע"ה בספר העקידה (פרשת וירא שער כ') בד"ה

ובמדרש (ב"ר פרשה נ') על הפסוק האחד בא לגור וישפוט וגו'. ששם מבאר שחומרת העון של סדום ועמורה הוא בכך ששמו להם אותם פשעים לחוק ונימוס של מדינתם. ובהמשך כתב וז"ל, וכמה פעמים נתחבטתי ע"ז אודות הנשים הקדשות, שהיה אסורן רופף ביד שופטי ישראל אשר בדורנו, ולא עוד אלא שכבר יאותו בקצת קהלות ליתן להם חנינה ביניהם, גם יש שמספקים להם פרס מהקהל, כי אמרו שמצילות את הרווקים הסכלים מחטא איסור א"א החמור, או מסכנת הגריות, מוטב שיעברו על לאו זה משיבואו לידי איסור סקילה, או סכנת שריפה. ואני דנתי ע"ז כמה פעמים לפניו ולפני גדוליהם, והסברתי להם, שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש מבית ישראל בסתר, שלא ע"ד רבים וברשות ב"ד, יחיד הוא והוא שבעונו ימות ע"י ב"ד של מעלה או מטה, וכל ישראל נקיים, כמו שהיה עון פילגש בגבעה וכו', אמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו דעת רבים והדת ניתנה בכתי דיניהם שלא למחות בו, הנה הוא זמה ועון פלילי וחטאת הקהל כולו, לא ניתן למחילה אם לא בפורענות הקהל וכו'. והוא היה עון סדום ועמורה שהם ובתי דיניהם הסכימו שלא להחזיק יד עני ואביון וכו'. ומי שלא יקבל זה ברעתו אין לו חלק בבינה ונחלה בתורה האלהית. עכ"ל. והביאוהו גדולי הפוסקים בתשובותיהם ללמוד מזה לכמה ענינים הלא בספרתם.

והנה בנידוננו, אותם שופטים דומן העקידה חשבו שהם מועילים בזה שממעטים בחטאם של הסכלים שימנעו מאיסורי סקילה ושריפה לאיסור לאו. והוא ע"ה לא קיבל טענות אלו כלל, ודחה אותם בשתי ידיו. ובנידוננו זה אם ניתן הכשר של רבנות למקום שבו מחללים שבת בהכנת האוכל ומכירתו, הרי אנחנו מחללים את ה' ח"ו, ומחלישים כוח השבת וממילא כוח התורה כולה, ולא מצילים בזה לא לבעלים ולא לבאים לאכול שם, דא"א להשגיח בשבת, וכמ"ש לעיל. ואין בזה שום הקלה גם לחוטאים דאין עון חמור יותר מחילול שבת, וגם לעצם הכשרות לא הועלנו מאומה.

ו. והנה במסכת ב"ק (ס"ט ע"א) הביאו את המשנה דמעשר שני (פ"ה מ"א) דתנן כרם רבעי היו מצינין אותו בקוהות אדמה, ושל ערלה בחרסית, וכו'. אמר רשב"ג בד"א בשביעית דהפקר נעוה אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות. והצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה מחולל על המעות הללו. ע"כ, ופירש"י בד"א, דעבדינן להו היכירא. בשביעית דהפקר הן וכהיתר הן באים לאכול. אבל בשאר שני שבוע שהן באים לגזול, ניחם ויאכלו דבר האסור והלעיטהו לרשע וימות

לנו לחוש לתקנתם, בעוד שהם מחללים ורומסים את השבת קודש במרד ובמעל, ובפרט דכאמור יש בזה חילול ה' והחלשת כוח הכשרות ושמירת השבת וכנ"ל, וגם דלא מועילים בזה להצילם ממאכלות אסורות וכמו שפירטתי כבר.

ז. והלום ראיתי להגאון אגרות משה חיו"ד (סימן נ"ב) שנשאל על מקום בחו"ל שהיו מוכרים שם נבלות וטריפות ומחללים שבת וכו'. והרב השואל אמר שדיבר עם כה"ב והסכים להכשיר את המקום ע"י משגיח נאמן וגם ימנעו מכל חילול שבת, ורק דבר אחד לא מסכימים לותר עליו שיניחו לו לתת חלב אחר ארוחה של בשר למי שידרוש מהם את זה, ואחר שדן בדבר העלה שטוב לעשות משגיח חרד לדבר ה' וגם בר דעת שלא יוכלו לרמותו, מאחר שאינם נאמנים, וצריך הכנה ודעת איך להתנהג עם כאלה, וזכות גדול הוא להציל אלפי נפשות ממאכלות אסורות, וגם למנוע מרשעים איסורים היא מצוה גדולה, דהא מתניתין קרי להו צנועין וגם הרמב"ם (פ"ט ממעשר שני ונט"ר) פסק שטוב לעשות כצנועין, ובפרט שיש בהם הרבה שהם כעין שוגגים שאין יודעים חומר האיסור מחסרון ידיעתם שהם כעין תינוק שנשבה בין העכו"ם, שבודאי מחוייבים אנו למנוע מהם איסורים כמה שאפשר, וגם רשב"ג יודה בזה. עכת"ק. ולא זכיתי להבין דברי הרב ז"ל שכתב דגם הרמב"ם פסק שטוב לעשות כצנועין, וע"כ כתב הוא ז"ל ללמוד מזה דמצוה גדולה לדאוג לרשעים שלא יעברו עבירה, והרי הרמב"ם פירש להדיא גם כפי המשנה וגם בהלכותיו, שהצנועין עושין כן בשביעית דוקא, ובשביעית הכל הפקר ואין כאן רשעים כלל, רק הם מוסיפים על רשב"ג שלא רק שמציינים את המקום, אלא פודים אותם פירות. אבל בשאר שני שבוע שהמלקטים את הפירות הם גזלנים, גם למדת הצנועין אין דואגים להם וכדעת רשב"ג.

שו"ר למרן הראש"ל שליט"א בספרו הבהיר בי"א ח"ד (חיו"ד סי' ז' אות ד') שהביא דברי האגרו"מ הנז' והעיר עליו בזה כהנ"ל. והוסיף וכתב בזה"ל, ויותר היה לו להעיר דשאני התם שעדיין נכשלים באיסור גזל החמור, לכן אמרו הלעיטהו לרשע וימות משא"כ כאן. וכנ"ל. עכ"ל. ובנ"ד דמיירי במתעקשים להמשיך לחלל שבת בפרהסיא, כולם יודו דאין לנו לדאוג בזה לתקנם, ואפי' מדת הצנוע' לא שייך בזה. ובפרט דלפי מ"ש לעיל אין מזה שום תיקון רק הפסד.

וגם ביכ"א שם התיר לתת הכשר למסעדה כדוגמת תשו' האגרו"מ שמוכנים לשמור על כל כללי הכשרות ושבת, ורק מתנים הדבר בכך שירשו להם לתת חלב למי

עכ"ל. וע"ש בתוס' ד"ה והצנועין שהוכיחו דהצנועין קאי על שאר שני שבוע דבשביעית כיון שזכו מן ההפקר לא יכולים לחלל וע"ש. ואולם יש חולקים ע"ז ומפרשים שהצנועין עשו כן בשביעית, וכן פירש ר"ע מברטנורה ז"ל במשנה שם. וז"ל הצנועין המדקדקים על עצמם כשהיה להם כרם רבעי בשביעית היו מניחין המעות קודם לקיטה וכו'. ומקורו ברוך מפירוש המשנה להרמב"ם ז"ל שכתב שם, והצנועין. ענינו בשנת השמיטה הם עושין זה, כשהיה ברשותם כרם רבעי שדינו שיפדה וכו' עכ"ל. ועיין בתוס' רעק"א על המשנה שהאריך לבאר השיטות הנ"ל. ועיין עוד במ"ש בזה במשנה ראשונה שם. ונמצא דנחלקו התנאים אי עבדינן תקנה לגזלנים, שלא יאכלו ערלה ורבעי ומציינים אותם כרמים ומטעים גם בשאר שני שבוע וזהו דעת ת"ק, ורשב"ג ס"ל דאין לנו לעשות תקנה לגזלנים ויאכלו איסור ולא איכפת לן בהו, וזהו שאמרו בגמ' דב"ק הנז' על זה, הלעיטהו לרשע וימות, והצנועין שעושים פדיון לכרם רבעי נחלקו הראשונים אי קאי על שאר שני שבוע וחוששים הם גם לתקנת הגזלנים, או דעושים כן רק בשביעית שאין כאן גזל, אבל בשאר שני שבוע אפילו הצנועין לא דואגים לתקנת הגזלנים.

והרמב"ם ז"ל (בפ"ט מהלכות מעשר שני ונט"ר ה"ז) כתב בזה"ל, מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה שיד הכל שוה צריך לציין בקוזוות אדמה כדי שיכירו בו ולא יאכלו ממנו עד שיפדו, ואם היה בתוך שני ערלה וכו'. והצנועין היו מניחין את המעות בשנת השמיטה ואומרים כל הנלקט מפירות רבעי אלו, מחולל על המעות הללו, שהרי אי אפשר לפדותו במחובר כמו שביארנו. עכ"ל. וכתב מרן ז"ל בכסף משנה שם דפסק כרשב"ג דהלכה כמותו. והנה לשיטת התוס' עולה דמעלת הצנועין היתה בשתים טובות, שעושים לפנים משורת הדין בזה שגם בשני שבוע הם דואגים לגזלנים, ועוד דמחללים עבורם, אבל להרמב"ם ז"ל גם הצנועין לא חשו לתקנת הגזלנים, ורק ההידור שעשו לפנים משורת הדין הוא, שלא הסתפקו בציון של קוזוות של אדמה, אלא הניחו מעות לחלל הפירות הנלקטים, אבל כל זה הוא בשביעית דוקא שאין בזה חשש גזל, שהוא הפקר לכל. ולדעת הרמב"ם ז"ל כל שהאיש הזה עובר עבירה אין אנו מצווים לשקוד על תקנתו ואפי' הצנועין לא חשים לזה לפי שיטתו של הרמב"ם ז"ל.

ואם באיסור גזל אמרו הלעיטהו וגו', וא"צ לציין עבורו את הנטע רבעי או את הערלה, ואפילו גם לצנועין אין לחוש לגזלנים, ק"ו ככה"ג דנ"ד שמדובר בחילול שבת שהוא חמור מכל האיסורים שבעולם, דכודאי שאין

וע"ש שהביא את הסוגיא דב"ק הנ"ל, וכתב דאפי' להרמב"ם ז"ל שהעמיד את ענין הצנועין בשמטה, י"ל דשאני התם דמיירי בגזל החמור וכמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה (ריש פ"ה דמע"ש) וז"ל ואין לנו לעשות תקנה לגזלן שלא יבא לידי מכשול לפי שעון הגזלנות יותר גדול וכל זה דבר אמיתי. עכ"ל. וכ' הרב נר"ו, אבל כשאין העון שעובר עליו חמור כ"כ מצילים אותו ככל האפשר, ולא אמרי' בכה"ג הלעיטוהו וכו', ושכ"כ הנצי"ב במשיב דבר (חיו"ד סי' מ"ג). ע"ש. והוא הדבר שכתבתי דהראש"ל נר"ו לא התיר אלא בנושא ידידה שהעון שעובר קל יותר, אבל כנ"ד הוא חמור מכל העונות, ובודאי דכו"ע יודו שאין לתת להם יד בזה. וי"ל שגם התוס' שהעמידו את הצנועים בשאר שנים, וס"ל דגם בגזלן יש מצוה לפנים משורת הדין להצילם מן החטא, אפשר דבנידון זה יודו שאין לתת יד לזה ע"י מתן תעודת הכשר. ובפרט לפי מה שביררתי שאין בזה הצלה כלל.

ח. עו"כ שם דלמען הצלתם של אותם אנשים דלא שבקי היתרא ואכלי איסורא, אבל אם לא תהיה מסעדה כשרה בסביבה יאכלו בשאינה כשרה. חיובא רמיא על הרבנות לתת להם הכשר, וכדאמרי' בגיטין (ל"ח ע"ב) מעשה באשה שחציה שפחה וחציה בת חורין, וכפו את רבה ועשאה בת חורין, מפני שנהגו בה מנהג הפקר. והתוס' בגיטין (מ"א ע"ב) כ' ראע"ג דלא אמרינן לאדם חטא כדי שיזכה חברך, ואסור לאדם לשחררה דעובר במעשה, מכל מקום כיון דמחזרת אחריהם חשיבי כאנוסים. ועוד דמצוה דרבים שאני. וע"ש שלמד מזה לנידון ידידה, דאין למנוע מהם להגיש חלב דהוא בשב ואל תעשה.

ואולם ברור דלא הביא ראיה זו אלא לנידון ההוא, שיש בו רק איסור דרבנן, וכבר פסק הרמב"ם ז"ל (כפ"ט מהל' עבדים ה"ו) ח"ל המשחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר לעולם בהם תעבדו. וכו', ומותר לשחררו לדבר מצוה אפילו למצוה של דבריהם, כגון שלא היו עשרה בביהכ"ג ה"ז משחרר עבדו ומשלים בו המנין וכן כל כיוצא בזה. עכ"ל, והוא מגיטין (ל"ח ע"ב) וברכות (מ"ז ע"ב) מעשה ברכי אליעזר שנכנס לביהכ"ג ולא מצא עשרה ושיחרר את עבדו והשלימו לעשרה. וע"ש. ומזה למד הרמב"ם ז"ל דאפילו למצוה של דבריהם מותר לשחררו. והר"ן ז"ל בגיטין שם כ' דאין זה עשה גמור, דאם היה עשה גמור איך דוחים אותו משום מצוה דעשרה בביהכ"ג. עו"כ דנ"א שלא אמרה תורה לעולם בהם תעבדו, אלא שלא יתן להם מתנת חנם כמ"ש לא תחנם, וכשיש מצוה אינו משום חנינה דידהו אלא לצורך לעצמו

שידרוש את זה אפי' אחרי אכילת בשר. ע"ש. ומאחר ושמעתי שיש רוצים ללמוד משם לנ"ד, ע"כ אני מוכרח להאריך מעט כדי להוכיח, שאין נידונו דומה לענין שהתירו הגאונים הנ"ל, כלל.

והנה בשו"ת יביע אומר שם מתחילה הביא דברי בעל העקידה הנזכר לעיל, וציין עוד להרמב"ן ז"ל על התורה (בראשית י"ט, ח) ועוד כמה אחרונים כיע"ש. וכתב דהכי נמי בנידונו, שהמשגיח נכנס ויוצא ורואה אוכלים בשר בחלב זה אחר זה, יש לומר שחטא הקהל היא, ואין לבית הדין להזקק לכך. ואחר כך כתב לחלק, דהעקדה מדבר באופן שמורידים את האיסור ממיתה ללאו ותו לא. אבל כאן הרי כל השגחת הרבנות על המצרכים שיהיו כשרים, ואם אנשים פרטיים ירצו לאכול חלב לאחר בשר, ואין ביד המשגיח למחות מפאת החופש השורר בארצנו, אין לזה כל קשר עם ההכשר של הרבנות על המאכלים. עכ"ל.

וברור דכונת רבינו שליט"א היא לומר דכאן לא מיירי באיסור של תורה אלא דרבנן, ואע"ג דאין לנו להתיר אפילו איסור קל דרבנן אפי' כדי להצילם מאיסור חמור, שאני הכא שאין אנו מתירים כלום, אלא שאין בידנו למחות בהם לפי תנאי שהתנו מראש עם הרבנות, בכה"ג שיש בו הצלה דרבים כפי שכתב שם, דיש רבים באותו מקום, שאם לא תהיה מסעדה כשרה יאכלו במסעדות אחרות שאינן כשרות כלל, וכיון שהמאכלים כולם כשרים כראוי, העלה להקל, אבל אם היו עושים איסור תורה לא היה מיקל, וכמו שכתב, דבמעשה דבעל העקדה הורידו מאיסור מיתה לאיסור לאו, ור"ל משא"כ בנידון זה שהוא רק מדרבנן, וכמו שחזר ופירש בסו"ד כשהעיר על האגרו"מ וכו"ל. ועוד דבנידונם יש הצלה לאותם אנשים שמעונינים בכשרות אך לא יטרחו להרחיק נדוד, ועלולים לאכול במסעדה שאינה כשרה, אבל כנ"ד אין גם הצלה בזה וכו"ל. וגם שכל הבאים בשבת אוכלים אוכל המתבשל בשבת שהוא אסור בודאות לכו"ע, וגם למבקרים שם בחול יבואו למכשול לפי האמור לעיל, ועוד דכתבתי שיבואו לזלזל גם בשבת קדש, באומרים הנה אפי' הרבנות הכשירו את המסעדה המחללת שבת בריש גלי, אבל שם גם הרואה שנותני' למאן דהוא גלידה, לא יודע בבירור שזה חלבי דא"א להבחין ע"פ ראיית העין, וגם בקפת עם חלב אין לדעת אם הוא לא סינטטי, ולא כל הרואה אותו אוכל גלידה ראת שאכל בשר, ואחרי הכל הוא דרבנן, משא"כ בזה שמדובר לא רק בגזל אלא בעון החמור ביותר.

ושרי. והביאו מרן ז"ל בכס"מ שם. ע"ש. וע"כ לא נוכל ללמוד מזה אלא כההיא שבה דנו הגאונים הנ"ל שהוא דרבנן, וגם שיש הצלה לרבים, אבל בכה"ג דנ"ד שמדובר בעבירות החמורות ביותר של חילול שבת קדש. בודאי דבזה לא ניתן לו שום סיוע עד שיקבלו עליהם שלא יתחלל שבת במקום. ובפרט שגם אין הצלה לאחרים וכן"ל, ובפרט שרש"י ז"ל שם (גיטין ל"ח ע"א) כ' וכתב לה גיטא דחירותא, ונסיב לה ישראל ומינטר לה. עכ"ל, נמצא דיש בזה הצלה ממש. ואפילו אם היה איזה הצלה לרבים אין לנו שום לימוד מהסוגיא הנ"ל, להקל ולתת להם תעודת כשרות כאשר יש בדבר חששות אפי' קלים שהכשרות לא תשמר בקפידא, וק"ו בזה שהחששות גדולים וממשיים. וזה אפילו אם לא היתה בזה עבירה חמורה, וק"ו בנ"ד דכולהו איתנהו דעבדי איסורא רבה וחמירא, והצל לא הצילו מאומה וכן"ל. וגם מה שהביא מרן נר"ו שם המשנה דדמאי (פ"ג מ"ה) הנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה להחליף. א"ר יוסי אין אנו אחראין לרמאין, ואינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה בלבד. ובירושלמי שם אמרו, רבי יוסי ורשב"ג אמרו דבר אחד. דר"י אמר אין אנו אחראין לרמאין, ורשב"ג אמר הלעיטהו לרשע וימות. ומסיק דרבי יוסי מודה לרשב"ג אבל רשב"ג לא מודה לר"י, משום שאין דרך חבר להוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן. וע"ש מה שהקשה הרב נר"ו ע"ד הרמב"ם. ועכ"פ חזינן הכא דאפי' על עוון של החלפה שבודאי קיל הרבה מגזל א"ר יוסי שאין אנו אחראין לרמאין. ולא איכפת לן שיאכלו שאינו מעושר, ואפי' רשב"ג שלא הסכים בזה לר"י, ה"ט משום שחבר לא מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן. אבל בנ"ד שאין החבר או הרבנות מוציאים מאומה מתח"י, בודאי דאינן אחראין למחללי שבת בפרהסיא בתוך המסעדה, וזה גם אם היה אפשר לשמור על הכשרות באמת, וק"ו ב"ב של ק"ו לפי מ"ש לעיל.

ט. וכבר כ' האגרו"מ שם שאין להתיר שום איסור דרבנן למי שעלול לעבור איסורים חמורים, ואפילו ישתמדו אין לנו לחוש לזה. וכמדומני שהחת"ס בתשובה הביא ראיה לזה מקידושין (ע"ב), דכי נח נפשיה דרבי אמר בירתא דסטיא איכא בבבל, היום סרו מאחרי ה', דאקפי בירא דכוורי בשבתא ואזלו וצדו בשבתא (שהביכר הציץ דגים הרבה וצדום בשבת, רש"י) ושמחינהו ר' אחי בר יאשיה ואשתמוד, וכיון דהציפם הנהר אין צידתם מן התורה. וכתב דדין זה ברור ופשוט. אבל בנידונו עיקר ההכשר הוא על המוצרים והמאכלים, ולא על המוכרים,

וע"ש. והנה הגם שההשגחה על המאכלים בלבד, מ"מ אם לא תשמר הכשרות במקום בכל האופנים, סו"ס תפגם הכשרות של המאכלים ג"כ, וכנראה שהרגיש בזה ומיד כתב בזה"ל: וישימו משגיח חרדי ובר דעת שלא יוכלו לרמותו וכו' ע"ש. אך זה מועיל באופן ההוא שלא עושים מעשה בידים שהוא אסור ואפי' מדרבנן, ורק מגישים לזה שביקש, דבר שאם יאכל אותו עובר על בב"ח דרבנן. אבל בנ"ד דבעלי המסעדה ועובדיה מפעילים את המסעדה באיסורים החמורים של חילול שבת, אין מקום לכל החילוקים ההם כלל.

וביבי"א שם כ' דמ"ש האגרו"מ בשם החת"ס כ"פ מהרא"י ז"ל בפסקיו סי' קל"ח והובא בהגהת הרמ"א ז"ל ביו"ד (סימן של"ד ס"ב) וז"ל ומנדין למי שהוא חייב נדוי, ואפי' יש לחוש שע"כ יצא לתרבות רעה אין לחוש בכך, (פסקי מהרא"י סי' קל"ח). והט"ז שם (סק"א) תמה ע"ז איך נחוש לאיסור שעשה זה (דמבואר בשו"ע שם ס"א, העובר ע"ד איסור מנדין אותו לאלתר) ונביאהו לתרבות רעה ח"ו, אשר כל באיה לא ישובן, וע"ש שהאריך בזה. וכתב דאין לעשות מעשה כהגה זו וע"ש. ובנקודות הכסף שם דחה דבריו וכתב כיון דדין ב"ד הוא שמנדין אותו אין לחוש דאל"כ בטלה דין ישראל. עכ"ל. והפ"ת שם (סק"א) כ' שהרשב"ץ ח"ב (סי' מ"ו) דעתו ג"כ כהנקודות הכסף הנז' שפסק כהרמ"א ז"ל, וכ"כ בתשובת שמש צדקה ח"י"ד (סי' מ"ח), ובתשובת חות יאיר (סי' קמ"א), ובשאלת יעב"ץ ח"א (סי' ע"ט), וכ"כ בתשובת הרדב"ז החדשות (סי' קפ"ז) וסיים ומ"מ צריך למנהיג הדור להיות מתון בדברים כאלה לפי שאין כל האנשים שוים ולא כל העברות שוות ויהיו כל מעשיו לש"ש. וכן העלה בתשו' חת"ס (סי' שכ"ב) וע"ש שמחלק בא' שיש לו בנים קטנים שעלול גם אותם לקחת עמו לת"ר. ע"ש. ועיין עוד ביבי"א שם מזה. והעולה דרוב הפוסקים סברי כפסקו של הרמ"א ז"ל דכשהדין נותן לנדותו לא חיישי' שיצא לת"ר. עו"כ שם דגם הט"ז לא אמר אלא שלא לנדותו. וע"ש עוד מ"ש בזה וציין לעוד כמה ספרים. והוסיף מרן הראש"ל שם בזה"ל, אבל להתיר איסור דרבנן כדי שלא יבואו לעבור על איסור תורה אפי' חמור, פשיטא שאין מקום להקל ראש ח"ו בדרבנן, וכן כתבו בשו"ת יהודה יעלה אסאד ובשו"ת פרי השדה, ושכן מתבאר מהרדב"ז שאין להתיר איסור קל כדי שלא יעבור על החמור, כי אדרבה הלעיטהו וכו'. וכ"כ בכיוצא בזה החתם סופר (חאה"ע סימן ל"ו). ע"ש.

וכתב דמ"מ בנידון ההוא אפי' אם כל האוכלי' במסעדה היו עוברים על בב"ח כהנ"ל, כדאי לתקן מה

שם, בכל זאת ניער ידיו מלהתיר למעשה וסמך על העק"י. וגם הכת"ס (חא"ח סימן מ"א-מ"ב) אחר שכתב בזה יסודי היתר ברורים, שב וחשש שמא יאמרו התירו פרושים את הדבר. והרב ציץ אליעזר נר"ו הביא אסמכתא לזה מגיטין (פ"א ע"א) דבנהרדעא לא מבטלי קלא, ופירש"י שלא יאמרו שמחזיקין בידי עובדי עבירה. והנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חיו"ד סימן מ"ד) לא התיר אפי' באיסור קל כדי שינצל מחמור, פן יאמרו התירו פרושים את הדבר. וכו' ע"כ. עו"כ בשם שו"ת צור יעקב (סי' ב') שבכגון דא אין להשגיח בתקנת פרוצים ע"ש. [ושם מיירי שרצו להתיר הלעטת עופות במקום שהיו נוהגים לאסור, וח"א רצה להתיר, מחשש שאם לא ישחטו להם יבואו לאכול נבלות ח"ו. וכ' דפשוט לו שלא להתיר, אחר ששם נהגו כחומרת הב"ח (ס"ס ל"ג) וסיעתו, וציץ לשו"ת ד"ח ועוד, והחת"ס (יו"ד סי' קז) כ' דבכה"ג שידעו שיש מתירים וקיבלו עליהם ד' האוסרים הוא דאורייתא. ואח"כ הביא מחלוקת רשב"ג וחכמים אי אמרי' הלעיטהו וכו'. וכן ההיא דפ"ג דדמאי מ"ה, הנותן לחמותו א"ר יוסי אין אנו אחראין לרמאין, ובירושלמי שם דר"י ורשב"ג אמרו ד"א ודן בד' הרמב"ם (וכמ"ש לעיל). וציץ לחו"י (סי' קמ"א) להחזיק מ"ש הרמ"א ביו"ד (סי' של"ד) דלא כהט"ז (וכנ"ל), דהיכי דצריך לעשות תקנת הכלל אין משגיחין בתקנת הפורצים לבל יפרצו ביותר. והחת"ס (סי' שכ"ב) כ' שראיות החו"י הן כראי מוצק ואין לזוז מהן, וגם בשו"ת שתי הלחם למהר"ם חגיז האריך להוכיח כהחור"י. עו"כ אמנם מדברי הרמב"ם בפיהמ"ש (דמעשר שני) בהא דרשב"ג כ' דוקא משום דעובר על גזל שהוא חמור מרבעי, לכן אמרי' הלעיטהו וגו', אך בתשו' שתי הלחם הנז' הוכיח דלא פלוג, ובכל האיסורים אמרינן הכי, וכתב הצור יעקב דכל שכן בנידונם שאם יתירו במקום אחד יבואו למכשול בכל ישראל שיפרצו באיסור זה ח"ו. וע"ש שהוסיף לחזק שלא להקל בזה כלל.]

י"א. וכתב בציץ אליעזר שם, דבנידונו כולו איתנהו ביה וכמעט ברור שידמו מילתא למילתא עד שיקילו באיסורי תורה, וכמ"ש בשו"ת מהר"ם שיק חא"ח (סי' צ"ו וצ"ג). וע"ש שהאריך עוד בראיות וסברות והעלה לאסור בכל תוקף שלא לתת תעודת הכשר במקום שמתעקשים לתת חלב אחר סעודה בשרית למי שדורש את זה. ואע"ג דיש מקום לשאת ולתת בדב"ק ולחלק בין דין לדין, וכמ"ש לעיל בשם גדולי הדור הרבנים הגאונים אגרות משה ויביע אומר, מ"מ נראה דבנידון זה כו"ע יודו שאין מקום לדון בזה כלל והוא איסור גמור, לתת תעודת כשרות במקום שמחללים בו שכתב בפרהסיא, דמלבד

שאפשר, כיון שאין בידינו למחות, וכעין מ"ש בסוטה (מ"ח ע"ב) א"ר יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצותא וכו' יע"ש, וכ"ש שיש רבים שעו"ז ינצלו ממאכלות אסורות וכו'. עכת"ד בקיצור.

אך כפי שכבר כתבתי לא אמרו כל החילוקים שבין הדינים הנ"ל ובין הנדון שהיה לפניהם, אלא במקום שאין מסעדות אחרות כשרות באותו אזור, וגם דכל החשש הוא שיבקשו איזה אחדים חלב אחר אכילת בשר שגם זה הוא דרכנן בלבד. ועוד דיש הצלה דרבים.

אבל בנידוננו דמיירי שעוברים שם על חמורי חמורות בקביעות, ולא האוכלים, אלא בעלי המסעדה והטבחים והמשרתים וכו'. בודאי דאין כאן מקום לדון, ובפרט שכבר כתבתי דלא רק שאין הצלה, אלא יש מזה עוד תקלות רבות וחמורות, לאנשים המעונינים בכשרות דוקא וכמ"ש למעלה.

י. ועוד דיש שמחמירים גם שלא לתת תעודת הכשר במקום שמתעקשים לתת חלב אחר אכילת בשר למי שידרוש מהם. וכמ"ש בציץ אליעזר ח"א (סימן נ"ה) שאסר לתת הכשר למקום כזה, משום דיש בזה נתינת יד רשמית להפרדה בין דברי תורה לדברי סופרים, ובעירובין (כ"א ע"ב) אמרו העובר ע"ד חכמים חייב מיתה ובסוטה (ד' ע"ב) אמרו שהמזלזל בהם בקביעות נעקר מן העולם. וכן הזכיר דברי העקידת יצחק ולמד מהם לאיסור, עו"כ שאם ישתקו ע"ז, הרבה בתי מלון ששמרו עד עתה על כב"ח יפרקו עול, ויחלקו חלב אחר בשר, שרק בהכרח מקבלים כשרות כדי לשמור על פרנסתם, והרבנות תעמוד חסרת אונים כנגדם.

ועוד ציץ שם למהרש"ם ז"ל בהגהותיו לספר ארחות חיים (א"ח סי' תקנ"א אות לו) שלא רצה לבטל המנהג שלא לפתוח מקולין בין ר"ח לט' באב. אע"פ שיש פושעים שיקנו מטבחי עכו"ם. וסמך על דברי בעל העקידה הנ"ל. ושם הוא רק מנהג וק"ו לאיסור דרבנן שהוא פשוט כתורה מסיני. וגם בשו"ת באר חיים מרדכי ח"ב (סי' כ"א) דן אם להתיר הלעטת האווזים כדי להציל רבים ממכשול, והעלה לאסור, דלכ"ע אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך כשהוא בפשיעה, וגם הוא סמך על העקידה ומהרש"ם הנ"ל. וכתב וכ"ש הלעטה שרבו הפוסקים שאסרו מדינא גם ע"י בדיקה. וע"ש בח"ג (סימן כ"ב), ובשו"ת בית שערים חיו"ד (סי' תכ"ה) וק"ו לנ"ד. (וספרים אלו אינם איתן לעיין בהם). עוד הביא לדברי מהרש"ם ז"ל ח"ו (סימן י"ב) בסידור שטר שותפות עם נכרי במרחץ שנקרא ע"ש הנכרי, שאע"פ שהתיר משום הפירצה שמדליקין בשבת בשל ישראל ויהודים מזיעים

והנה אין בידי לע"ע שו"ת שמש צדקה לעיין בדבריו
כראוי, אך נראה בפשיטות ממה שכתב כב' משמו,
דלא בא לחלוק על הש"ך, אלא רק לאותה כותרת בלבד.